

УДК 330.59:332.13

**ОЦІНКА РІВНЯ ТА ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ РЕГІОНУ:
МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ
ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

Грузд М.В., к.е.н., доцент кафедри публічного
адміністрування та регіональної економіки, м. Харків, Україна

Анотація. Запропоновано використання тренінгу спрямованого на формування предметної компетентності оцінки рівня та якості життя населення. Визначено мету, завдання та очікувані результати тренінгу.

Ключові слова: рівень та якість життя населення, тренінг, компетентності, компоненти, інтегральний показник, державна служба, органи місцевого самоврядування.

I. Вступ. Регіон як соціально-економічна система може стійко розвиватися тільки за умови, якщо його економічна політика спрямована на поліпшення рівня та якості життя населення, розширення його можливостей формувати власне майбутнє. Для цього необхідно не тільки збільшувати доходи населення, а й поліпшувати багато інших компонент рівня та якості життя населення: створювати реальну рівність здобуття освіти і працевлаштування, високий рівень медичного обслуговування, покращувати умови навколишнього середовища.

Оцінити життєвий рівень населення можна лише за умови застосування єдиної повної системи показників оцінки рівня життя та врахування комплексної дії різноманітних чинників.

Теоретико-методологічні та практичні аспекти рівня життя розглядають вітчизняні та закордонні вчені: Л. Абалкін, А. Базилюк, Е. Галицька, І. Єлисеєва, В. Жеребін [1], М. Кизим [2], В. Коломийчук [3], Е. Лібанова, В. Мандибура, М. Назаров, В. Пономаренко [4], Н. Рімашевська, М. Татаревська [5], Л. Черенько [6], О. Черняк, В. Швець, О. Шладун.

Однак, наявними залишаються проблеми визначення узагальнюючого критерію оцінки рівня та якості життя населення, вибору інтегральних кількісних показників оцінки рівня життя, розробки інтегральної оцінки якості життя населення.

II. Постановка завдання. Нові засади соціально-економічного розвитку України зумовлюють посилення уваги до підвищення фахових та комунікативних компетентностей фахівців державних органів та органів місцевого самоврядування для забезпечення їх конкурентоспроможності. Підвищення кваліфікації фахівців передбачає застосування нових методів і організаційних форм взаємодії в колективі та забезпечується за допомогою проведення предметних тренінгів.

Регіональні органи управління приділяють багато уваги тренінговій роботі, що підтримує ефективність роботи співробітників та задовольняє потребам організації в управлінні якістю та результативністю.

У статті надано тренінгову програму спрямовану на систематизацію наявних та отримання нових практичних та теоретичних знань з оцінки рівня та якості життя населення регіону.

III. Результати. Соціально орієнтована ринкова економіка визначає рівень життя населення як категорією, яка відображає становище людини у суспільстві.

Під рівнем життя у науковій літературі розуміється соціально-економічне поняття, а також поєднання матеріального, соціального та духовного рівня добробуту населення, яке визначається сучасними вимогами щодо розвитку людства [7].

Найбільш поширено уявлення про рівень життя як про кількість споживаних матеріальних, культурно-побутових і соціальних благ і ступеня задоволення потреб у них на досягнутій стадії розвитку продуктивних сил [8, с. 115].

Таким чином, формування і зміна рівня життя населення є багаточинниковим процесом, управління яким потребує обліку якомога більшої кількості чинників, а його адекватний аналіз – комплексу показників, які б враховували їх вплив [9, с. 585].

Оцінювання рівня та якості життя населення потребує постійного вдосконалення за допомогою проведення постійного моніторингу та застосування нових методів дослідження, особливо на регіональному рівні. Саме тому, наявна необхідність ознайомлення з новими методами дослідження рівня та якості життя населення за допомогою тренінгових технологій. В тренінгу задіяні різні форми навчання, що сприяє найбільш ефективному засвоєнню ніж на традиційних курсах підвищення кваліфікації.

Запропонована програма тренінгового навчання спрямована на формування предметних компетентностей з оцінки рівня та якості життя населення регіону та на розвиток комунікативних вмінь, особистісних й міжособистісних якостей, вміння постійно навчатися, працювати у командах і вирішувати проблеми, а також використовувати розрахунки та інформаційні технології.

Цільова аудиторія запропонованого тренінгу – державні службовці та посадові особи органів місцевого самоврядування.

Мета тренінгу – систематизація наявних та отримання нових знань стосовно теоретичних та практичних засад оцінки і діагностики рівня та якості життя населення регіону, визначення пріоритетних напрямів їх підвищення.

Завдання тренінгу: отримати цілісне уявлення про життя населення, як головну складову розвитку соціально-економічної системи будь-якого рівня; визначити складові та фактори якості та рівня життя населення; сформувати професійні компетентності щодо управління соціальними

розвитком конкретного регіону при здійсненні регіональної політики; визначити конкурентні переваги та обмеження розвитку регіону.

Очікувані результати тренінгу, що пропонується:

Знання: знання нормативно-правової бази, що регламентує соціально-економічний розвиток регіону; базові знання щодо методів аналізу інформації про соціально-економічний розвиток регіону; усвідомлювати систему цінностей, що відображає економічні та суспільні проблеми.

Уміння: застосовувати економічне мислення в аналізі розвитку регіону; приймати оптимальні управлінські рішення на основі грамотного вибору критеріїв; здатність використовувати дані статистичної звітності для оцінки рівня та якості життя населення; здатність визначати позиції регіону; здатність оцінювати рівень та якість життя населення та обґрунтовувати заходи щодо їх підвищення.

Комунікації: здатність до взаємодії та праці в команді; дотримуватися соціальних норм і правил при співпраці з партнерами; володіння технологіями усного і письмового спілкування, різними мовами; донесення до фахівців та нефахівців інформації, ідей, проблем та рішень в предметній галузі професійної діяльності.

Автономність: високий рівень самостійності; здатність брати ініціативу та формулювати власний підхід до розв'язання ситуацій; володіти методологіями і вміти використовувати аналітичні навички; здатність вносити корективи в процес досягнення цілей.

Відповідальність: відповідальність за прийняття і реалізацію індивідуальних та колективних рішень; здатність нести відповідальність за досягнуті результати; відповідальність за професійний розвиток.

План-структуру тренінгу з розподілом етапів, часу, визначенням тематики, переліком вправ, завдань, технологій наведено в табл. 1.

Таблиця 1

План-структура тренінгу

Частина тренінгу	Час	Модуль навчання	Зміст модуля	Форми, технології, вправи	Результати модуля для учасників
Перший день					
Вступна	70 хв.	Знайомство	Вступне слово тренера. Процедура знайомства. Формування списку очікувань та запитів учасників. Узгодження правил взаємодії у тренінгу. Узгодження графіку роботи.	Діалоги, вправи для знайомства, мозковий штурм, вправи для визначення очікувань, вправи на згуртування групи та формування команди.	Учасники більш знайомі. Узгоджено та конкретизовано цілі та завдання тренінгу. Спільно визначено правила взаємодії в тренінгу. Сформовано настрої учасників на конструктивну спільну роботу.
	20 хв.	Перерва			
Основна	120 хв.	Формування інформаційного поля для визначення рівня та якості життя регіону	Визначення факторів, які впливають на рівень та якість життя населення. Розрахунок індексу рівня життя.	Міні-лекція, вправа на активізацію роботи групи мозковий штурм, вправа на об'єднання групи, робота в підгрупах (групова робота), розрахункове завдання, презентація результатів роботи в малих групах, вправи на активізацію (рухавки)	Визначено та згруповано фактори, які впливають на рівень та якість життя населення. Сформовано навички визначення рівня життя. Сформовано малі групи учасників. Набуті практичні навички.
	20 хв.	Перерва			
Завершальна	40 хв.	Підсумки роботи першого дня тренінгу	Оцінка емоцій учасників. Випереджаюче домашнє завдання.	Вправи на оцінку емоцій, вправа на об'єднання учасників, підсумкові вправи на закінчення роботи.	Оцінено емоційний стан учасників. Об'єднано малі групи. Визначено домашнє завдання.

Продовження табл. 1

Частина тренінгу	Час	Модуль навчання	Зміст модуля	Форми, технології, вправи	Результати модуля для учасників
Другий день					
Вступна	65 хв.	Ознайомлення з методикою оцінки рівня та якості життя населення	Привітання тренера. Ближче знайомство учасників. Представлення домашнього завдання.	Вправа на створення працездатності, міні-лекція, вправа на створення позитивного настрою	Встановлення контактів у парі. Отримано необхідні знання для виконання практичного завдання. Оцінено виконання домашнього завдання.
	20 хв.	Перерва			
Основна	80 хв.	Оцінка рівня та якості життя населення	Розрахунок показників рівня та якості життя, визначення інтегрального показника, оцінка емоцій учасників	Вправа на зняття напруги, робота в підгрупах (групова робота), розрахункове завдання, презентація результатів роботи в малих групах, вправи на зняття негативних наслідків роботи в групах	Напругу знято. Проведена ефективна робота груп. Вирішено всі спірні ситуації. Отримано компетентності з оцінки рівня та якості життя населення.
	20 хв.	Перерва			
Завершальна	65 хв.	Підсумки роботи тренінгу	Оцінка емоцій учасників. Зворотній зв'язок. Завершення тренінгу.	Вправа на діагностику працездатності учасників, вправа на концентрацію уваги, оцінка емоційного стану учасників, підсумкові вправи на закінчення роботи.	Компетентності сформовано. Встановлено зворотній зв'язок. Підведено підсумки тренінгу.

Метою запропонованого тренінгу є формування у цільової аудиторії здатності до оцінки рівня та якості життя населення (табл. 2).

Таблиця 2

Предметні компетентності, які формуються в межах тренінгу

Прикладні характеристики			
Перелік знань, які становлять компетентність	Перелік умінь і навичок, які належать до компетентності	Мінімальний досвід	Практичний результат
Методика розрахунку інтегрального показника рівня та якості життя населення Діагностика розвитку регіону Визначення пріоритетних напрямів підвищення рівня життя населення	Вибір факторів, що впливають на рівень та якість життя населення Розрахунок інтегрального показника рівня та якості життя Аналіз компонент оцінки Діагностика рівня та якості життя	Поняття індексу та інтегрального показника Напрацьований досвід розрахунків	Оцінка та діагностика рівня та якості життя населення за методикою: розрахунок показників рівня та якості життя населення

Протягом тренінгу розглядається багато методик, але більш уваги приділяється оцінці рівня та якості життя населення за наступними компонентами: довгострокові цінності (довге життя, відтворення, здоров'я, родина, духовні цінності, багатство, соціальний захист, культура), поточні потреби (споживання, житло, безпека), середовище проживання (повітря, вода, промислові відходи), соціальна інфраструктура (охорона здоров'я, оздоровлення і відпочинок, освіта, товари та послуги).

Загальний інтегральний показник рівня та якості життя населення ($I_{рж}$), а також комплексний його компонент (K_i) та елементів (K_{ij}) розраховуються за допомогою формули [2]:

$$K_{ij} = \sum_{s=1}^n w_l z_{ijl}, \quad (1)$$

де z_{ijl} – кількісна стандартизована оцінка l -го окремого показника j -го елемента i -тої компоненти рівня життя населення регіону;

w_l – коефіцієнт значущості l -го окремого показника j -го елемента i -тої компоненти, визначається за формулою:

$$w_l = \frac{\delta_l}{\sum_{l=1}^n \delta_l}, \quad (2)$$

де δ_l – дисперсія l -го окремого показника j -го елемента i -тої компоненти рівня та якості життя населення регіону;

n – кількість окремих показників, за допомогою яких оцінюється j -й елемент i -тої компоненти рівня та якості життя населення.

Стандартизована оцінка l -го окремого показника j -го елемента i -тої компоненти рівня та якості життя населення регіону визначається за наступною формулою:

а) для показників-стимуляторів:

$$z_{ijl} = \frac{x_{ijl} - x_{\min l}}{x_{\max l} - x_{\min l}}, \quad (3)$$

де x_{ijl} – фактичне значення l -го окремого показника j -го елемента i -тої компоненти рівня та якості життя населення регіону;

$x_{\min l}$ і $x_{\max l}$ – відповідно мінімальне та максимальне значення l -го окремого показника j -го елемента i -тої компоненти рівня та якості життя населення регіону.

б) для показників-дестимуляторів:

$$z_{ijl} = \frac{x_{\max} - x_{ijl}}{x_{\max l} - x_{\min l}}. \quad (4)$$

Даний тренінг має наступні переваги: проведення повноцінної тренінгової роботи; приділяється увага всім складовим тренінгу; учасники поглиблюються у проблему та доносять своє відношення до проблеми; програма тренінгу може динамічно змінюватися відносно потреб учасників.

IV. Висновки. В результаті проходження тренінгу слухачі систематизують наявні та отримують нові практичні та теоретичні знання з оцінки і діагностики рівня та якості життя населення регіону. А саме, отримують цілісне уявлення про життя населення, як головну складову розвитку соціально-економічної системи будь-якого рівня; визначають складові та фактори якості та рівня життя населення; формують професійні компетентності щодо управління соціальними розвитком конкретного регіону при здійсненні регіональної політики; визначають конкурентні переваги та обмеження розвитку регіону.

На сучасному етапі не визначено обґрунтовані критерії оцінки показників, на основі яких можна визначити реальний стан рівня життя населення. Питання оцінки рівня та якості життя населення, аналіз

кількісних та якісних змін у рівні та якості життя є досить складним, залишаються дискусійними та невирішеними питання методичного характеру щодо розрахунку окремих індикаторів та конструювання узагальнюючого показника рівня та якості життя населення.

Література:

1. Жеребин В.М., Романов А.Н. Уровень жизни населения. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 592 с.
2. Стратегія соціально-економічного розвитку Харківської області на період до 2015 року: Монографія. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2008. – 352 с.
3. Коломийчук В.С., Шевчук Л.Т., Шульц С.Л. Стратегічні засади соціально-економічного розвитку регіону (методологія, методи, практика). – Тернопіль: Укрмедкнига, 2002. – 278 с.
4. Програма підвищення рівня та покращення якості життя населення Харківської області на період до 2015 року. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2004. – 263 с.
5. Татаревська М.С. Рівень життя сільського населення: оцінювання та напрями поліпшення: Монографія. – Одеса, 2007. – 298 с.
6. Рівень життя населення України / НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж., Держ. ком. Статистики України; За ред.. Л.М. Черенько. – К.: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2006. – 428 с.
7. Гордей О. Система чинників і фінансові показники вимірювання рівня життя населення / О. Гордей // Економіка. – 2009. – №10. – С. 222-225.
8. Гончарова С.Ю., Радущко Ю.П. Показники оцінки рівня життя населення та їх систематизація / С.Ю. Гончарова, Ю.П. Радущко // Бізнес Інформ. – 2012. – №6. – С. 114-117.
9. Штокало Я.Ю. Чинники формування життєвого рівня населення регіону // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. – Спец. вип. Регіональний розвиток України: проблеми та перспективи. – К.: КНЕУ, 2011. – С. 578-585.